ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕКИ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ В УКРАЇНІ

Цимбалюк С.Я., к.е.н., доцент, доцент
кафедри товарознавства та техногенно-екологічної безпеки;
Вальчук К.В., студентка ННІ права
Університет державної фіскальної служби України

Початок третього тисячоліття знаменується суттєвим погіршенням здоров'я нації. Серед основних причин постійні негативні зміни навколишнього природного середовища, низькі кількісні та якісні характеристики продуктів харчування, низький рівень соціально-економічних показників розвитку та нездорові конкурентні умови. За даними Світового Банку, Україна у 2016 р. за показником ВНД на душу населення серед 21 країни ЄС за методом Atlas (2310,0 дол. США) належить до країн із економікою нижче середнього рівня доходу [1].

Оскільки питання рівня доходів у системі причинно-наслідкових зв'язків знаходяться у прямій залежності з умовами харчування та тривалістю здорового довголіття, доцільно зосередити увагу на правовому регулюванні якості та безпеки продуктів харчування, як важливого напряму забезпечення здорових умов життєдіяльності людини. Право безпечності продуктів харчування гарантовано ст. 48 Конституції України, а також громадяни мають право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 11.10.2017 № 780 (ст. 147). Право вільного доступу до інформації про якість харчових продуктів гарантовано ст. 50 Конституції України.

Харчування – одна з основних життєво необхідних умов існування людини, біологічний процес розщеплення їжі організмом людини на

необхідні найпростіші структури для задоволення фізіологічних потреб. Склад набору продуктів харчування враховує необхідний для людини хімічний склад (білки, жири, вуглеводи, мінеральні речовини) та енергетичну цінність згідно з рекомендаціями ВООЗ. Повноцінне харчування відіграє визначальну роль у збереженні здоров'я нації та підвищенні життєвого рівня населення. Щороку Уряд країни затверджує вартісну величину «споживчого кошика», як передбачено Законом «Про державний бюджет». Крім цього, у ст. 25 Декларації прав людини ООН 1948 року проголошено право кожної людини на достатнє продовольче забезпечення з метою підтримання фізичного здоров'я й активного способу життя [2]. Відповідно до міжнародно-правових принципів будь-яка держава світу зобов'язана створювати для громадян умови мотивації дотримання здорового способу життя, що, перш за все, передбачає споживання здорової їжі, стимулювання раціонального, збалансованого та повноцінного харчування. Тому, одним із важливих чинників забезпечення нормальної життєдіяльності людини є належна безпечність та якість продуктів харчування та продовольчої сировини.

Одним із основних нормативно-правових актів, який забезпечує правове регулювання суспільних відносин у сфері якості та безпеки продуктів харчування є Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо харчових продуктів» від 22 липня 2014 р. № 1602-VII [3]. Даний Закон було прийнято з метою проведення реформи системи державного регулювання відносин, пов'язаних з безпечністю харчових продуктів, у результаті чого: переглянуто функції контролюючих органів у сфері безпечності харчових продуктів та прийнято концепцію єдиного контролюючого органу; переглянуто підходи до відповідальності за дотримання вимог безпечності і якості харчових продуктів операторами ринку харчових продуктів; здійснено гармонізацію

норм харчового законодавства з відповідними нормами Європейського Союзу та кращими світовими практиками. Як результат, був прийнятий у новій редакції Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» (у редакції Закону від 8 грудня 2015 р. № 867-VIII), який можна назвати узагальненим нормативним актом міжнародних стандартів, зокрема норм країн ЄС і приведення вимог до системи НАССР. Так, відповідно до п. 7 ст. 1 зазначеного Закону України, безпечний харчовий продукт – це харчовий продукт, який не справляє шкідливого впливу на здоров'я людини та є придатним для споживання [4].

З прийняттям у 2014 році Закону України «Про стандартизацію» [5] для забезпечення входження в систему Світової організації торгівлі, Україна виконала вимоги щодо встановлення єдиних правових та організаційних засад національної стандартизації та приведення її у відповідність з європейською моделлю.

Нова національна система стандартизації, яка повинна відповідати сучасним вимогам, передбачала докорінну зміну всієї чинної до цього системи технічного регулювання в Україні. Утворено єдиний національний орган стандартизації, що не є органом державної влади, до повноважень якого передана функція прийняття та скасування національних стандартів. Він передбачає: запровадження двох рівнів стандартизації залежно від суб'єкта стандартизації, який приймає стандарти: національні стандарти, прийняті національним органом стандартизації та стандарти і технічні умови, прийняті підприємствами, установами та організаціями; скасовуються обов'язковість застосування національних стандартів, а також державна реєстрація технічних умов; не допускається встановлення будь-яких правил, пов'язаних із розробленням стандартів та технічних умов підприємств [5].

Контроль якості та безпеки продуктів харчування законодавчо регулюється Законом «Про метрологію та метрологічну діяльність» від 2014 року, який набув чинності з 1 січня 2016 року та передбачає імплементацію українського законодавства до європейських стандартів і, відповідно, гармонізацію основних понять у сфері метрології [6].

Важливим є Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» 2015 року, де регламентуються правові положення про особливості прийняття та розробки технічних регламентів та процедур оцінки відповідності, а також повноваження органів виконавчої влади в даній сфері, перелічено вимоги до технічних регламентів і органів з оцінки відповідності, зазначено про здійснення добровільної оцінки відповідності [7]. З прийняттям указаного закону реалізувалася реформа системи технічного регулювання, де передбачено перехід на використання технічних регламентів замість обов'язкової сертифікації. У свою чергу, це дозволяє Україні отримувати сертифікати європейського зразка, аби український товаровиробник у майбутньому зміг продавати свою продукцію в ЄС без додаткових перевірок. Тут важливу роль грає товарний знак, знак відповідності технічним регламентам – маркування, за допомогою якого виробник вказує, що продукція відповідає застосовним вимогам, визначеним у технічних регламентах, якими передбачене нанесення цього маркування.

Технічні регламенти, так само як і закони, є документами прямої дії. Ведення в дію технічних регламентів вимагає безумовного виконання вимог, зазначених в ньому, усіма суб'єктами господарювання, на які поширюється сфера його впливу, тому що вони містять усі необхідні вимоги щодо безпеки продукції. Саме у цьому полягає відмінність від національних стандартів. На даний момент в Україні затверджено 89 технічних регламентів.

Відповідно до Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Постанови Верховної Ради припинена дія стандартів СРСР на території України. У рамках реформи системи технічного регулювання також були скасовані міжнародні стандарти, які були введені в Україні до 1992 року, через втрату їх актуальності. Повністю чинність цих міжнародних стандартів була припинена з 2016 до 2019 рр.

Проведений аналіз показав, що новий етап правового регулювання якості та безпеки харчових продуктів – тільки на стадії встановлення та відзначається прийняттям історично значущих нормативно-правових актів у даній сфері з вектором євроінтеграційного розвитку та адаптації законодавства до вимог ЄС.

На даний момент держава лише нормує вимоги щодо безпечності харчових продуктів, тому предметом державного контролю стають саме вони. Вимоги, які наразі передбачені, створюють передумови досягнення безпечності харчового продукту та захисту споживача, надаючи можливість вільного вибору кращих продуктів харчування на ринку.

На жаль, сьогодні ми не можемо стверджувати, що механізм забезпечення якості та безпеки продуктів харчування є ефективним. Не отримав очікуваної ефективності Закон «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», який мало використовується на практиці взагалі, а носить лише декларативний характер.

Отже, з огляду на зазначене вище, наявні проблеми у законодавчому нормативно-правовому забезпеченні та дотриманні його норм у даній сфері не дозволяють отримати гарантовані показники якості та безпечності продуктів харчування, а, відповідно, і продовжити здорове довголіття громадян. Тому нагальним і невідкладним завданням уряду держави є перегляд норм чинного законодавства у сфері продовольчої

безпеки та перегляд мінімальних соціальних стандартів і забезпечення права громадян на відповідність раціональним нормам харчування.

Перелік використаних джерел:

1. Шликова В.О. Доходи, умови харчування й тривалість життя населення: порівняльний аналіз України та країн ЄС / В. О. Шликова, О. М. Леванда // Демографія та соціальна економіка. – 2018. – № 1 (32). – С. 140–152.

2. Оверковська Т. Правове регулювання безпечності продуктів харчування // Підприємництво, господарство і право. – 2018. – № 4. – С. 109–113.

3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо харчових продуктів» : за станом на 22 липня 2014 року // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 41 – 42. – ст. 2024.

4. Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» від 8 грудня 2015 року № 867-VIII. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 20.10.2020).

5. Закон України «Про стандартизацію» : за станом на 3 липня 2014 року // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 31. – ст. 1058.

6. Закон України «Про метрологічну діяльність» від 5 червня 2014 року № 1314-VII. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1314-18#Text (дата звернення: 20.10.2020).

7. Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» : із змінами, допов., внесеними Законом України від 06.06.2019 року № 2740-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2019. – № 28. – ст. 116.

СЕКЦІЯ 2

ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕЧНОСТІ ПРОДУКЦІЇ / ПОСЛУГ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

КОНТРОЛЬ ЗА БЕЗПЕЧНІСТЮ ТА ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА
Биховченко В.П. 78

ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕЧНОСТІ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ
Бондарчук І.М., Горащенко І.І., Олійник І.М. 81

СТАНДАРТИЗАЦІЯ В АПК: ПОТОЧНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
Дєліні М.М., **Галиця О.О.** 87

ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ЄВРОРИНКУ
Іванова В.В., **Шульга А.С.** 90

ПРОБЛЕМИ ПОКРАЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ АПК В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ
Красноштан О.О., Биховченко В.П. 96

СИСТЕМА ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ БЕЗПЕКИ ТА ЯКОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ
Сагайдак І.С. 99

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ЯКОСТІ БУТИЛЬОВАНОЇ ВОДИ
Тихенко О.М., **Бартківська В.В.** 100

БЕЗПЕЧНІСТЬ ТА ЯКІСТЬ СИРОГО ТОВАРНОГО МОЛОКА
Товста С.М., **Биховченко Л.Р.** 106

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕКИ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ В УКРАЇНІ
Цимбалюк С.Я., **Вальчук К.В.** 108